

TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ TÍNH GIAI CẤP TRONG GIÁO DỤC

NGUYỄN HỒNG ĐIỆP*, NGUYỄN VĂN BÌNH**

TÓM TẮT

Chịu ảnh hưởng bởi mục đích chính trị của nền giáo dục trong xã hội cũ, Chủ tịch Hồ Chí Minh thấu hiểu vai trò và tầm quan trọng của tính giai cấp trong giáo dục đối với xây dựng con người và chế độ xã hội chủ nghĩa. Tính giai cấp trong giáo dục theo Hồ Chí Minh là thể hiện ở mục đích, nội dung, phương pháp giáo dục và phẩm chất của người làm công tác giáo dục.

Từ khóa: tư tưởng Hồ Chí Minh, giáo dục, tính giai cấp.

ABSTRACT

Ho Chi Minh's ideology on the nature of class in education

Influenced by the political purpose of education in the old society, President Ho Chi Minh understood the role and importance of the nature of class in education for socialist regime and human development. The nature of class in education under Ho Chi Minh's ideology is expressed in the purpose, content, teaching methods and the quality of educators.

Keywords: Ho Chi Minh's ideology, education, nature of class.

1. Mở đầu

Theo lí luận mác-xít, giáo dục là nhu cầu tồn tại và phát triển của xã hội loài người. Trong xã hội có giai cấp, giáo dục bao giờ cũng mang tính giai cấp – đó là một vấn đề có tính quy luật quan trọng trong việc xây dựng và phát triển giáo dục. Tính giai cấp trong giáo dục là sự phản ánh lợi ích của giai cấp đó trong các hoạt động giáo dục, thể hiện giáo dục cho ai, giáo dục nhằm mục đích gì, giáo dục cái gì, và giáo dục ở đâu? Tính giai cấp trong giáo dục thể hiện ở toàn bộ hệ thống giáo dục và trong toàn bộ hoạt động của nhà trường. Trong đó thể hiện sâu sắc ở mục đích giáo dục, từ mục đích

giáo dục sẽ quy định đến nội dung, phương pháp, hình thức tổ chức giáo dục và phẩm chất những người làm công tác giáo dục.

2. Nội dung

Từ một nước thuộc địa nửa phong kiến chịu ảnh hưởng của nền giáo dục cũ – nền giáo dục thực dân và phong kiến. Nền giáo dục đó đã làm cho dân ta bị nô dịch về tư tưởng, xói mòn tình cảm yêu nước, triệt tiêu tinh thần dân tộc. Để thoát khỏi những ảnh hưởng về chính trị giai cấp của nền giáo dục cũ, thức tỉnh, cổ động tinh thần yêu nước, ý thức tự hào dân tộc của nhân dân ta, Chủ tịch Hồ Chí Minh rất quan tâm đến việc phát triển nền

* ThS, Trường Đại học Chính trị - Bộ Quốc phòng

** ThS, Trường Sĩ quan Đặc công

giáo dục xã hội chủ nghĩa, nhằm xây dựng con người mới, phục vụ công cuộc kháng chiến kiến quốc. Kế thừa những quan điểm của chủ nghĩa Mác về tính giai cấp trong giáo dục, Hồ Chí Minh khẳng định: “về giáo dục, chế độ khác thì giáo dục cũng khác” [6, tr.183].

Tính giai cấp trong giáo dục thể hiện trước hết trong tư tưởng của Người ở mục đích của giáo dục là giải phóng con người thoát khỏi những ảnh hưởng bởi mục đích chính trị giai cấp của nền giáo dục cũ, đưa dân tộc ta trở thành một dân tộc văn minh, tiến bộ. Chịu ảnh hưởng bởi nền giáo dục thực dân, phong kiến - nền giáo dục đó chủ yếu đào tạo những người phục vụ cho chế độ cai trị, nên nó đặc biệt tránh xa những tư tưởng yêu nước thương nòi, tinh thần dân tộc, dân chủ. Không những thế, nền giáo dục đó trong nhiều trường hợp còn mang tính chất xảo trá, lừa bịp, đánh lạc hướng thanh niên Việt Nam trong cuộc đấu tranh chống nô dịch, áp bức, bóc lột. Vì vậy, Hồ Chí Minh yêu cầu: “cần phải tăng cường hơn nữa việc giáo dục tinh thần yêu nước, giác ngộ giai cấp và đạo đức cách mạng” [9, tr.318]. Trong nhà trường “cốt nhất là phải dạy học trò biết yêu nước, thương nòi, phải dạy cho họ có chí tự lập, tự cường, quyết không chịu thua kém ai, quyết không chịu làm nô lệ” [4, tr.102]. Theo đó, nền giáo dục mới phải giải phóng con người khỏi những ảnh hưởng tiêu cực của nền giáo dục cũ. Nền giáo dục đó còn phải định hướng, khơi dậy tinh thần yêu nước thương nòi, tinh thần dân tộc. Thông qua giáo dục thức tỉnh, tổ chức, đoàn kết, huấn luyện,

đưa nhân dân ta tới tự do độc lập; giải phóng họ thoát khỏi ách áp bức bóc lột của thực dân phong kiến, thoát khỏi sự ràng buộc của mọi tư tưởng lạc hậu, tạo điều kiện cho mỗi dân tộc và mỗi người dân đứng lên làm chủ nền văn hóa, làm chủ vận mệnh và tương lai của mình.

Từ mục đích giáo dục sẽ quy định nội dung giáo dục. Theo đó, nội dung giáo dục phải chú trọng giác ngộ giai cấp; phải hướng tới phát triển con người toàn diện cả đức, trí, thể, mỹ tạo nên những con người mới “vừa hồng, vừa chuyên”. Người phê phán nội dung giáo dục của thực dân Pháp “đã gieo rắc một nền giáo dục đồi bại, xảo trá và nguy hiểm hơn cả sự dốt nát nữa, vì một nền giáo dục như vậy chỉ làm hư hỏng mất tính nết của người đi học, chỉ dạy cho họ lòng “trung thực” giả dối, chỉ dạy cho họ biết sùng bái những kẻ mạnh hơn mình, dạy cho thanh niên yêu một tổ quốc không phải tổ quốc mình và đang áp bức mình” [2, tr.399]. Nền giáo dục đó đã làm cho dân ta ngu muội, què quặt, mất đi tinh thần dân tộc, tinh thần yêu nước, ru ngủ nhân dân để tiện cho chính sách cai trị. Đối với nền giáo dục phong kiến, Người cho rằng đó là nền giáo dục kinh viện xa rời thực tiễn, coi kinh sách của thánh hiền là đỉnh cao của tri thức. Giáo dục phong kiến hướng tới kẻ sĩ, người quân tử, bậc trượng phu, phụ nữ bị tước quyền học hành. Còn với nền giáo dục mới, nội dung hướng vào thực hiện công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở nước ta. Nội dung giáo dục theo Chủ tịch Hồ Chí Minh là: “Trong việc giáo dục và học tập, phải chú trọng đủ các mặt: đạo đức

cách mạng, giác ngộ xã hội chủ nghĩa, văn hóa, kỹ thuật, lao động và sản xuất” [8, tr.190]. Người còn chỉ rõ: “việc giáo dục gồm có: đức, trí, thể, mỹ” [6, tr.74]. Theo đó, nội dung giáo dục phải hướng tới cải tạo tư tưởng, học để làm người, học để làm việc, học để phụng sự Tổ quốc, phụng sự nhân dân. Nội dung giáo dục mới của Việt Nam được Người định hướng phát triển là nền giáo dục mở mang dân trí, nâng cao đảng trí cho nhân dân; là nền giáo dục toàn dân; là nền giáo dục toàn diện; là nền giáo dục tiên tiến, hiện đại.

Trước hết nội dung giáo dục phải chú trọng bồi dưỡng lí tưởng cách mạng cho nhân dân. Lí tưởng cách mạng mà Chủ tịch Hồ Chí Minh xác định cho Đảng và nhân dân ta là độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội. Theo Người, do ảnh hưởng của nền giáo dục cũ, nên phần lớn thanh thiếu niên Việt Nam bị “nhồi sọ” bởi những tư tưởng của Thực dân, với mục đích “đào tạo nên những kẻ làm tay sai, làm tôi tớ cho một bọn thực dân người Pháp”, những người không đến trường thì bị đầu độc bằng các thói hư, tật xấu như rượu chè, cờ bạc, thuốc phiện. Do vậy, theo Người, nền giáo dục mới phải tẩy rửa và đào thải những tư tưởng phản động, nguy hại trong mọi tầng lớp nhân dân. Trong thư gửi học sinh nhân ngày khai trường đầu tiên tháng 9-1945, Người viết: “Phải ra sức tẩy sạch ảnh hưởng giáo dục nô dịch của thực dân còn sót lại, như: Thái độ thờ ơ đối với xã hội, xa rời đời sống lao động và đấu tranh của nhân dân; học để lấy bằng cấp, dạy theo lối nhồi sọ. Và cần xây dựng tư tưởng: dạy

và học để phục vụ Tổ quốc, phục vụ nhân dân” [6, tr.80].

Thứ hai, nội dung giáo dục phải hướng vào nâng cao trình độ dân trí. Lí tưởng cách mạng chỉ được hình thành phát triển trên cơ sở trình độ hiểu biết, vốn tri thức của người dân. Theo đó, nâng cao dân trí phải bắt đầu từ chỗ biết đọc, biết viết đến chỗ hiểu biết các lĩnh vực khác của đời sống. Người nói: “Mọi người phải hiểu biết quyền lợi của mình... phải có kiến thức mới để có thể tham gia vào công cuộc xây dựng nước nhà, và trước hết phải biết đọc, biết viết chữ quốc ngữ” [3, tr.36]. Chịu ảnh hưởng của nền giáo dục cũ, sau Cách mạng tháng Tám, 95% dân số mù chữ. Vì vậy, để nâng cao trình độ dân trí Người yêu cầu trước hết phải xóa nạn mù chữ trong cả nước. Ngày 03-9-1945, trong phiên họp đầu tiên của Chính phủ, Hồ Chủ tịch đã nêu ra những nhiệm vụ cấp bách của Nhà nước Việt nam Dân chủ Cộng hòa. Một trong những nhiệm vụ cấp bách nhất, thiết thực nhất mà chính quyền Cách mạng vừa mới ra đời phải giải quyết trong hoàn cảnh khó khăn và thiếu thốn, đó là tiêu diệt “nạn dốt”. Người chỉ rõ: “Nạn dốt là một trong những phương pháp độc ác mà bọn thực dân dùng để cai trị chúng ta [3, tr.220] và “một dân tộc dốt là một dân tộc yếu. Vì vậy tôi đề nghị mở một chiến dịch để chống nạn mù chữ” [6, tr.55]. Cho nên, ngày 4-10-1945, thay mặt Chính phủ lâm thời, Người ra “Lời kêu gọi toàn dân chống nạn thất học”.

Thứ ba, nội dung giáo dục phải toàn diện cả đức lẫn tài, phải “vừa hồng,

vừa chuyên”. Để thoát khỏi những ảnh hưởng tiêu cực của nền giáo dục cũ, đưa nước ta trở thành một nước văn minh tiên bộ. Nền giáo dục mới phải đào tạo những con người mới có đủ phẩm chất và năng lực đáp ứng yêu cầu của công cuộc kháng chiến, kiến quốc. Theo đó, Người đòi hỏi mỗi người dưới chế độ mới phải có cả tài lẫn đức trong đó đức là nền tảng cho sự phát triển nhân cách. Theo Người “muốn giải phóng dân tộc, giải phóng cho loài người là một công việc to tát, mà tự mình không có đạo đức, không có căn bản, tự mình đã hủ hóa, xấu xa thì còn làm nổi việc gì” [4, tr.253], và “dạy cũng như học phải biết chú trọng cả tài lẫn đức. Đức là đạo đức cách mạng. Đó là cái gốc, rất là quan trọng. Nếu không có đạo đức cách mạng thì có tài cũng vô dụng. Đạo đức cách mạng là triệt để trung thành với cách mạng, một lòng một dạ phục vụ nhân dân” [9, tr.331].

Để thực hiện mục đích và nội dung, theo Người phải có phương pháp giảng dạy phù hợp. Mục đích nền giáo dục của thực dân là tạo ra những con người làm tay sai, làm tôi tớ, nên chúng sử dụng phương pháp “nhồi sọ tư tưởng”. Còn với nền giáo dục nhằm giải phóng con người, xây dựng chủ nghĩa xã hội, theo Hồ Chí Minh phải có phương pháp giảng dạy thiết thực và hiệu quả đáp ứng nhu cầu xây dựng xã hội mới.

Đáp ứng đòi hỏi cấp thiết của công cuộc xây dựng xã hội mới, với một chính quyền non trẻ và một đất nước vừa mới thoát thai từ nô dịch và đô hộ của thực dân và phong kiến. Chủ tịch Hồ Chí Minh yêu cầu phương pháp giảng dạy

phải: “*Cốt thiết thực, chu đáo hơn tham nhiều*” và “*phải gắn liền lí luận với công tác thực tế*” đạt tới mục đích “*cải tạo tư tưởng*” và “*nhằm đúng nhu cầu*”. Trong bài “*Nói về công tác huấn luyện và học tập*”, Hồ Chủ tịch chỉ ra mục đích công tác giáo dục - đào tạo là làm cho người học có kiến thức, năng lực để phục vụ sản xuất, công tác, nên việc cốt yếu là phải làm cho người học hiểu thấu vấn đề. Vì vậy, trong giáo dục - đào tạo không nên tham nhiều, dàn trải không hiệu quả. Phải xuất phát từ tình hình cụ thể của đất nước, của địa phương; phải căn cứ vào từng đối tượng cán bộ công tác ở cơ quan, ban ngành cấp tỉnh, cấp huyện, thị xem nhu cầu của công việc mà họ đảm nhận và năng lực của họ đang yếu và thiếu cái gì, để trang bị những tri thức, phương pháp và kĩ năng cần thiết để người học làm việc được ngay. Theo Người: “Các ngành công tác như là người tiêu thụ hàng. Ban huấn luyện như là người làm ra hàng. Làm ra hàng phải đúng với nhu cầu của người tiêu thụ. Nếu người ta cần nhiều xe mà mình làm ra nhiều bình tích thì hàng ế” [5, tr.47]. Ngoài ra, trong quá trình giáo dục - đào tạo cần kết hợp giữa lí thuyết và thực hành, lí luận và thực tiễn trong quá trình đào tạo với mục đích vừa nâng cao nhận thức đồng thời vừa nâng cao khả năng làm việc của họ. Phải dạy người học cả kĩ năng tiếp cận và phương pháp thực hành để vận dụng lí luận đó vào cuộc sống và thực tế công tác của họ. Nếu chỉ dạy lí luận mà không dạy thực hành thì mới chỉ đạt một nửa yêu cầu mà thôi. Người viết: “lí luận cũng như cái tên (hoặc viên đạn).

Thực hành cũng như cái đích để bán. Có tên mà không bán, hoặc bán lung tung, cũng như không có tên” [4, tr.235].

Chủ tịch Hồ Chí Minh đề cao phương pháp nêu gương trong giáo dục. Vì theo Người: “một tấm gương sống còn có giá trị hơn 100 bài diễn văn tuyên truyền” [2, tr.263]. Những người tham gia giảng dạy là những đại diện cho giai cấp lãnh đạo để tuyên truyền đường lối chủ trương của Đảng, truyền bá những giá trị văn hóa, đạo đức tiên bộ, là những người đi khai sáng trí tuệ, mở mang tri thức, cải tạo, xây dựng con người của xã hội mới. Nên những người tham gia công tác giảng dạy phải chú trọng nêu gương trong mọi hoạt động, mọi lúc, mọi nơi, để thực sự là tấm gương về phẩm chất năng lực, đạo đức, lối sống cho mọi người nhìn thấy những giá trị tốt đẹp của xã hội ở những người đi giáo dục, từ đó mới tin và hành động theo. Người quan niệm đào tạo được người thầy, được cả một thế hệ, thầy tốt thì ảnh hưởng tốt, thầy xấu thì ảnh hưởng xấu; một tấm gương sáng của người thầy sẽ có cả một thế hệ noi theo, ngược lại một hành vi xấu của người thầy có thể làm tổn thương, làm mất niềm tin cả một lớp người.

Để có thể chuyển hóa được tính giai cấp trong giáo dục vào thực tiễn giáo dục với hiệu suất cao, Hồ Chủ tịch đặc biệt quan tâm đến xây dựng đội ngũ những người làm công tác giáo dục, trong đó đặc biệt là xây dựng phẩm chất chính trị. Vì theo Người đây là lực lượng không thể thiếu trong đấu tranh xóa bỏ những tư tưởng lạc hậu, thủ cựu trong nhân dân, tẩy rửa những khiếm khuyết của nền giáo

dục cũ; trang bị mục tiêu lí tưởng cách mạng, giáo dục giác ngộ họ theo phong trào cách mạng. Người khẳng định: “nếu không có thầy giáo dạy dỗ cho con em nhân dân, thì làm sao mà xây dựng chủ nghĩa xã hội được” [9, tr.331]. Vì vậy, đối với xây dựng đội ngũ những người làm công tác giáo dục, Chủ tịch Hồ Chí Minh coi phẩm chất chính trị có vai trò quan trọng hàng đầu. Vì theo Người: “Chính trị là linh hồn, chuyên môn là xác. Có chuyên môn mà không có chính trị thì chỉ còn cái xác không hồn” [7, tr.492]. Do đó, người làm công tác giáo dục phải có phẩm chất chính trị của người cán bộ cách mạng. Tức là phải có giác ngộ chính trị sâu sắc, phải đặt lợi ích của Tổ quốc, của nhân dân lên trước hết, trên hết và bất kì hoàn cảnh nào cũng phải thực hiện tốt đường lối giáo dục của Đảng và Nhà nước, phải kính trọng nhân dân, tin vào sức mạnh của nhân dân. Để có phẩm chất chính trị, Người lưu ý một vấn đề hết sức quan trọng đó là học tập lí luận và chính trị, vì “làm mà không có lí luận thì không khác gì đi mò trong đêm tối, vừa chậm chạp, vừa hay vấp vấp. Có lí luận thì mới hiểu được mọi việc trong xã hội, trong phong trào để chủ trương cho đúng, làm cho đúng” [5, tr.47]. Theo Người, lí luận mà những người làm công tác giáo dục cần phải học đó là lí luận của chủ nghĩa Mác – Lênin. Vì “có học tập lí luận Mác - Lênin thì mới củng cố được đạo đức cách mạng, giữ vững lập trường, nâng cao sự hiểu biết và trình độ chính trị mới làm được tốt công tác Đảng giao phó cho mình” [7, tr.292].

3. Kết luận

Tính giai cấp trong giáo dục theo tư tưởng Hồ Chí Minh được thể hiện một cách toàn diện trên mọi mặt của công tác giáo dục. Nó được biểu hiện tập trung cốt lõi ở việc xác định mục đích của công tác giáo dục. Mục đích là xương sống mà các hoạt động giáo dục khác phải bám vào đó để thực hiện được mục đích của nền giáo dục mới. Bằng những dòng tâm huyết Người đã truyền tải những nội dung chính trị - giai cấp vào công tác giáo dục của nước nhà. Những dòng tâm huyết này được Bác viết ra hồi đầu thế kỉ XX nhưng cho đến nay vẫn còn nguyên giá trị và mang những ý nghĩa thời sự nóng hổi.

Tư tưởng Hồ Chí Minh về tính giai cấp trong giáo dục là cơ sở để Đảng ta có những định hướng chính trị cho công tác giáo dục trong thời kì xây dựng chủ nghĩa xã hội, mở cửa hội nhập quốc tế về

giáo dục. Để tránh sự vi phạm tính giai cấp trong giáo dục, Nghị quyết của Ban chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Việt Nam lần thứ II – khóa VIII về giáo dục đã khẳng định: “Nhiệm vụ và mục tiêu cơ bản của giáo dục là nhằm xây dựng những con người và thế hệ thiết tha gắn bó với lí tưởng độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội... là những người thừa kế xây dựng chủ nghĩa xã hội vừa “hồng” vừa “chuyên” như lời dặn của Bác Hồ... Giữ vững mục tiêu xã hội chủ nghĩa trong nội dung, phương pháp giáo dục - đào tạo... Chống khuynh hướng “thương mại hóa”, đề phòng khuynh hướng phi chính trị hóa giáo dục - đào tạo... Thực hiện công bằng xã hội trong giáo dục, tạo điều kiện cho ai cũng được học hành, người nghèo được nhà nước và cộng đồng giúp đỡ để được học hành, đảm bảo điều kiện cho cả những người học giỏi phát triển tài năng” [1, tr.19].

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đảng Cộng sản Việt Nam (1997), *Văn kiện Hội nghị lần thứ hai Ban Chấp hành Trung ương khóa VIII*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
2. Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 1, Nxb Chính trị Quốc gia, 2000, Hà Nội.
3. Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 4, Nxb Chính trị Quốc gia, 2000, Hà Nội.
4. Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 5, Nxb Chính trị Quốc gia, 2000, Hà Nội.
5. Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 6, Nxb Chính trị Quốc gia, 2000, Hà Nội.
6. Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 8, Nxb Chính trị Quốc gia, 2000, Hà Nội.
7. Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 9, Nxb Chính trị Quốc gia, 2000, Hà Nội.
8. Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 10, Nxb Chính trị Quốc gia, 2000, Hà Nội.
9. Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 11, Nxb Chính trị Quốc gia, 2000, Hà Nội.

(Ngày Tòa soạn nhận được bài: 30-12-2013; ngày phản biện đánh giá: 20-02-2014;
ngày chấp nhận đăng: 24-10-2014)